

ИҚТИДОРЛИ БОЛАЛАРНИ ЭРТА АНИҚЛАШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ САМАРАЛИ ШАКЛ ВА МЕТОДЛАРИ

Эшонқулова Ҳулкар Абдуваҳобовна

Жиззах давлат педагогика университети, магистр

Аннотация: *Мақолада иқтидорли болаларни эрта аниқлаш ва ривожлантиришнинг самарали шакл ва методлари ёритилиб, таълим олишда, шунингдек, болалар ва ёшларни маънавий ахлоқий интеллектуал ва жисмоний жиҳатдан тарбиялашда жамоат ташкилотлари маҳаллалар, хайрия ва халқаро фондларнинг ролини кучайтириш юзасидан чора тадбирлар ишлаб чиқиш ҳамда уларни амалга ошириш ишлари жадал суратлар ҳақида сўз юритилади.*

Калит сўзлар: *таълим олиш, болалар ва ёшлар, маънавий, ахлоқий, интеллектуал ва жисмоний, жамоат ташкилотлари, маҳаллалар, халқаро фонд, жадал сурат.*

Аннотация: *В статье освещаются эффективные формы и методы раннего выявления и развития одаренных детей, разработка и реализация мероприятий по усилению роли общественных организаций, микрорайонов, благотворительных и международных фондов в воспитании, а также в духовно-нравственном, интеллектуальное и физическое воспитание детей и юношества, говоря о скорости картинки.*

Ключевые слова: *образование, дети и молодежь, духовное, нравственное, интеллектуальное и физическое, общественные организации, микрорайоны, международный фонд, снимок.*

Annotation: *The article highlights effective forms and methods for the early detection and development of gifted children, the development and implementation of measures to strengthen the role of public organizations, microdistricts, charitable and international foundations in education, as well as in the spiritual, moral, intellectual and physical education of children and youth, talking about the speed of the picture.*

Key words: *education, children and youth, spiritual, moral, intellectual and physical, public organizations, microdistricts, international fund, snapshot.*

Маълумки, кейинги йилларда таълимни ислоҳ қилишда, миллий мустақиллик принциплари ва халқнинг бой интеллектуал мероси, умумбашарий қадриятларнинг устиворлиги асосида таълимнинг барча даражалари ва бўғинларида таълим олувчиларнинг маънавий ва ахлоқий фазилатларини ривожлантириш; таълим олишда, шунингдек, болалар ва ёшларни маънавий ахлоқий интеллектуал ва жисмоний жиҳатдан тарбиялашда жамоат ташкилотлари маҳаллалар, хайрия ва халқаро фондларнинг ролини кучайтириш юзасидан чора тадбирлар ишлаб чиқиш ҳамда уларни амалга ошириш ишлари жадал суратлар билан олиб борилди.

Ёшларнинг интеллектуал ижодий салоҳиятини ривожлантиришнинг мақсади:

- ёшларнинг интеллектуал салоҳиятини ривожлантириш ва уни муҳофаза қилишдан иборатдир;

- илм-фан ва давлат ҳокимияти ҳамжиҳатлигидаги сай-ҳаракати, шунингдек таълим тизимини модернизатсия қилиш, интеллектуал заҳираларни муҳофаза қилиш ва ривожлантириш:

- интеллектуал ижодий салоҳиятни ривожлантириш ишларини тартибга солиш;

- ёшларнинг интеллектуал ижодий салоҳиятини ривожлантирувчи психологикпедагогик ташкилий услубий асосларини яратиш.

Белгиланган мақсадларни амалга ошириш учун қуйидаги вазифани белгилаб оламиз:

❑ иқтидорли ўқувчиларни излаш механизми, психологик-педагогик, ташкилий– услубий асосларини яратиш борасидаги камчиликларни аниқлаш.

❑ интеллектуал ижодий салоҳиятни оширишда тарбия жараёнининг хусусиятларини ўрганиш.

❑ ёшларнинг мустақил фаолият турларини ўрганиш.

❑ ёшларнинг маънавий интеллектуал ижодий қобилиятларини шакллантириш манбаларини яратиш.

❑ ёшларнинг интеллектуал ижодий салоҳиятини ошириш усулларини ишлаб чиқиш.

❑ ёшларнинг интеллектуал ижодий салоҳиятини назарий ва амалий жиҳатдан ўрганиб чиқиш;

❑ фаннинг турли соҳаларидаги мутахассислар интеллектуал салоҳиятини ошириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

❑ таълим менежменти соҳасида инноватсион таклифларни ўрганиш ва уларни таълим тизимида тадбиқ этиш;

❑ бўлажак раҳбар кадрларнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш ва кўмаклашувчи юридик малакани (хорижий) ўрганиш ва меърий-ҳуқуқий механизмларини жорий этиш.

Билимли, иқтидорли бола нафақат ўзининг, балки халқ, миллатнинг ҳам келажагини белгилайди. Иқтидорли ёшлар Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий ва иқтисодий тараққиётининг ҳамда унинг жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллашини таъминловчи муҳим омил ҳисобланади. Шу боис, Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастури талабларида ҳам иқтидорли ўқувчиларни излаш, аниқлаш тартиби ҳамда улар билан мақсадли ишлашнинг шакл ва услублари белгилаб берилган. Шу ўринда «Иқтидорли ёшлар кимлар?» деган савол пайдо бўлади. «Иқтидор» арабча «қодир бўлмоқ», «қила олмақ», шахснинг ижодий хусусияти ва ақлий фаолиятини англатадиган тушунча², шунингдек, иқтидорли ёшлар мақсадга интилиш, қатъиятлилиқ ва меҳнатсеварлик каби фазилатлари ҳамда ижодий фаолият билан

шуғулланиш истагининг кучлилиги билан ажралиб турадилар. Иқтидорли ўқувчиларни излаш, аниқлаш ва тарбиялашнинг асосий мақсади республиканинг илмий ва ижодий салоҳиятини ривожлантирувчи интеллектуал салоҳияти бор ёшларни тайёрлаш, ёрдам бериш, истеъдод соҳибларига билимнинг тегишли соҳалари ва фаннинг аниқ йўналишлари бўйича ўз қобилиятларини намоён этиш ва ривожлантириш ҳамда улардаги ноёб истеъдодни рўёбга чиқариш учун имкониятлар яратишдан иборатдир. Бир сўз билан айтганда, таълим муассасаларида ўқувчилар шахсининг ривожланиши, уларнинг қизиқишлари, иқтидорларини рўёбга чиқиши, мустақил билим олишларига ва ижодий меҳнат қилишларига шарт-шароит яратиш лозим. Шунинг учун ҳам давлат истеъдодли ёшларни алоҳида қўллаб-қувватлайди. Таълим муассасаларининг иқтидорли ўқувчилари махсус психологик ва педагогик тест ўтказиш орқали аниқланади. Бундай ўқувчиларни мақсадли ҳаётга йўллашда таълим муассасаларининг вазифалари қуйидагилардан иборатдир:

- иқтидорли ўқувчиларнинг интеллектуал салоҳияти, чуқур билим олиши ва қобилиятларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратиш;
- малакали ўқитувчиларни иқтидорли ўқувчилар билан индивидуал (якка тартибда) ишлашга сафарбар қилиш;
- илм-фан тараққиётининг устувор йўналишлари бўйича илмий жамият ишларига иқтидорли ўқувчиларни кенг жалб этиш;
- иқтидорли ўқувчилар билан ишлашда мактабда иқтидорли ўқувчилар ҳақидаги маълумотлар банки ва уларни доимий ташхислаш мониторингини шакллантириш;
- улар билан ишлашнинг илғор педагогик технологияларини аниқлаш;
- олий таълим муассасалари, ўрта-махсус касб-ҳунар таълими тизимида фаолият юритаётган етук мутахассислар билан ҳамкорлик қилиш.

Шундай экан, комил инсонни тарбиялаш бугунги кун ўқитувчиларининг олдида жуда катта масъулиятли вазифани юклайди. Таълим муассасаларида ёшларга таълим-тарбия бериш, иқтидорли болаларга эътибор қаратишимиз лозим. Чунки улар тенгдошларига намуна ва ўз ортидан эргаштира оладиган ёшлар вакили ҳисобланади. Шундай қилиб, иқтидорли ўқувчиларни аниқлаш, танлаш ва тарбиялаш борасида мамлакатимиз таълим тизимида амалга оширилаётган ишлар, жамият тараққиётини таъминлаш, ватанимиз иқтидорий салоҳиятни дунё миқёсида намоён этиш имконини беради. Шунингдек:

- умумий ўрта таълим мактабларида иқтидорли болаларни аниқлаш ва тарбиялашнинг педагогик механизминини яратиш;
- иқтидорли болаларнинг қобилиятларини ривожлантириш мазмунини ишлаб чиқиш (ўқув режа, мақсадли дастур);
- умумий ўрта таълим мактабларида мавжуд педагогик субъектлар имконияти ва салоҳиятини шу жараёнга сафарбар этиш;

- умумий ўрта таълим мактаблари қошида «Иқтидорли болалар мактаби», «Кичик академия»лар ташкил этиш ва уларда иқтидорли болаларнинг қизиқишларига кўра иқтидорларини тарбиялаш муҳим аҳамият касб этади.

Шунинг билан бирга:

- умумий ўрта таълим мактабларида иқтидорли болаларни эрта аниқлаш бўйича педагогик, психологик, илмий салоҳият, касбий салоҳият комплекс ташхис дастурларини яратиш ва уни амалга жорий этиш механизмини ишлаб чиқиш;

- ушбу жараёни муваффақиятли амалга ошириш учун мактаб, оила, фуқаролик жамияти, илмий муассасаларнинг ижодий педагогик ҳамкорлигини кучайтириш мақсадга мувофиқдир.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 2 жилд. – Т.: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти, 2006.

2. Йўлдошев Х.К. Баркамол авлодни тарбиялаш оила, маҳалла ва таълим муассасалари ҳамкорлиги концепцияси. – Т., 2012.

3. Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар луғати. – Т.: «Академия», 2007.

4. Qarshiboyeva, G. Ozligingni angla. Архив Научных Публикаций JSPI, 1-52.

5. Каршибаева, Г. А., & Эшмуратов, О. Э. (2018). Факторы суицидального поведения, влияющие на формирование подросткового поведения. Молодой ученый, (49), 235-237.

6. Qarshiboyeva, G. Ҳаётни севиб яшанг!. Архив Научных Публикаций JSPI, 1-48.

7. Qarshiboyeva, G. Психологик маслаҳат. Архив Научных Публикаций JSPI.

8. Qarshiboyeva, G., & Abdurasulov, R. Oquvchi sportchilarning intilish darajasi. Архив Научных Публикаций JSPI.

9. Каршибаева, Г. А. Особенности суицидального поведения в подростковом возрасте. Молодой ученый, (7), 663-665.

10. Каршибаева, Г. А. Психопрофилактические меры по предотвращению самоубийств у подростков. Молодой ученый, (49), 233-235.

11. Каршибаева, Г. А. Теоретическая основа проблемы психологических особенностей подростков с суицидальным поведением. Молодой ученый, (49), 230-233.

12. Каршибаева, Г. А., Норбекова, Б. Ш., & Туракулов, Л. Т. Суицид-это не просто способ обратить на себя внимание. European journal of education and applied psychology, (2).

13. Каршибаева, Г. А. Самоубийство в ряду других социальных явлений. Молодой ученый, (5), 581-584.

14. Karshiboeva, G. Характеристики мотивационных потребностей подростков с суицидальным поведением. EurasianUnionScientists, 1(10 (79), 48-49.

15. Karshibayeva, G. Diagnostics and Preventive Measures against the Suicidal Behavior of Teenagers. YOUNG SCIENTIST USA.

16. Каршибаева, Г. А., Б. У. Расулов, Д. Р. Расулова, О. Э. Эшмуратов. Психологическая диагностика личностных и эмоциональных аспектов суицидального поведения подростка : непосредственный // Образование и воспитание. — 2018. — № 2 (17).

17. Abdurasulov R.A., Karshiboeva G.A, Turakulov L.T. (2021). The importance of motivation to avoid failure in achieving the success of young football players. PSYCHOLOGY AND EDUCATION

18. Степанов Е.И. Современная конфликтология: Общие подходы к моделированию, мониторингу и менеджменту социальных конфликтов: Учебное пособие. — М.: Издательство ЛКИ, 2008.